

საკრედიტო პოლიტიკის რეგულირების ინსტრუმენტები

ნინო გრიგალაშვილი

ბიზნესის ადმინისტრირების

დოქტორი

საკრედიტო პოლიტიკას, ხშირად განმარტავენ, როგორც „ბანკის სტრატეგიასა და ტაქტიკას საკრედიტო ოპერაციების სფეროში“¹, ან როგორც „სახალხო მეურნეობის დაკრედიტების სფეროს ღონისძიებათა სისტემას.“²

საკრედიტო პოლიტიკის ფორმირება მაკროეკონომიკურ დონეზე, რომლის გამტარებლადაც გამოდის ეროვნული ბანკი, გულისხმობს ისეთი ურთიერთდამოკიდებულების ახსნას, როგორებიცაა საბანკო და საკრედიტო პოლიტიკა. თუ არ იქნა განსაზღვრული საერთო დეფინიცია (საბანკო პოლიტიკა), რთულია და ყოველთვის შეუძლებელია სწორად იქნას შეფასებული უფრო კერძო ცნების – საკრედიტო პოლიტიკის როლი და მნიშვნელობა.

საკრედიტო პოლიტიკის ფართო და ვიწრო გაგება არსებობს. ფართო გაგებით, საკრედიტო პოლიტიკა განიხილება ბანკის კრედიტორისა და მსესხებლის პოზიციიდან კლიენტებთან, მათ შორის მოსახლეობასთან დამოკიდებულებაში. ვიწრო გაგებით საკრედიტო პოლიტიკა – ესაა ბანკის სტრატეგია და ტაქტიკა, საკრედიტო პროცესის ორგანიზაციის ნაწილში.

ბანკის საკრედიტო პოლიტიკის როლი მდგომარეობს საკრედიტო რესურსების ინვესტირებისა და აკუმულაციის პროცესში, საბანკო საქმიანობის განვითარებისა და სრულყოფის პრიორიტეტული მიმართულების განსაზღვრაში, საკრედიტო პროცესის განვითარებასა და მისი ეფექტურობის ამაღლებაში.

ამასთან ერთად, მაკროეკონომიკურ დონეზე, ხაზი უნდა გაესვას, საკრედიტო პოლიტიკის უდიდეს მნიშვნელობას, ეროვნული შემოსავლის ფორმირების, განაწილების და გადანაწილების პროცესებში, ფულადი ბრუნვის დაგეგმვასა და რეგულირების ორგანიზაციაში, ხოლო მიკროე-

1 Банковская система России (настольная книга банкира). М. 1995. книга II, гл. 63 .

2 ჩიქავა ლ. ეკონომიკური თეორიის მოკლე კურსი. თბ., 1997. გვ. 36.

კონომიკურ დონეზე – კონკრეტული ბანკის დონეზე – ბანკის სტაბილურობისა და საიმედოობის უზრუნველყოფაში, რენტაბელობასა და ლიკვიდობაში, კლიენტების მოთხოვნასთან მისი საქმიანობის ადექვატურობაში. ეკონომიკაში ბანკების საკრედიტო პოლიტიკის როლი განისაზღვრება, მისი მნიშვნელობით ფულადი სახსრების გადანაწილების პროცესში საბაზრო ეკონომიკის დარგებსა და სფეროებს შორის ბანკების მეშვეობით; დანაზოგების გადატანაში არასაწარმოოდან საწარმოო ფორმაში; ეკონომიკისა და მოსახლეობის მოთხოვნების ფინანსირებასა და დაკრედიტებაში არაინფლაციურ საფუძველზე, ე.ი. ბრუნვაში დამატებითი ფულადი სახსრების გამოშვების გარეშე.

კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკა-ბანკის კომპლექსურ ღონისძიებებს მოიცავს, რომელთა მიზანს – საკრედიტო ოპერაციების შემოსავლიანობის ამაღლება და საკრედიტო რისკის შემცირება წარმოადგენს.

ბანკის საკრედიტო პოლიტიკა შემდეგნაირად შეიძლება განიმარტოს: კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკა, როგორც ზედნაშენური კატეგორია, ეფუძნება ბანკის კლიენტებთან საკრედიტო ურთიერთობების მიღწეული ღონის გამოკვლევებს და მიზანმიმართულია მათ სრულყოფაზე და განვითარებაზე. კრედიტი, (ბაზისური კატეგორია) ითვლება ბანკის მიერ, შემუშავებული, საკრედიტო პოლიტიკის წყაროდ და მისი ეფექტურობისა და ოპტიმალურობის საზომია. ბანკები შეიმუშავენ საკრედიტო პოლიტიკას პირველ რიგში იმისათვის, რომ ის საშუალებას იძლევა ბანკსა და კლიენტებს შორის ფულადი სახსრების დაბრუნებითი მოძრაობის შესაბამისი ურთიერთდამოკიდებულება იქნეს რეგულირებული, მართული და რაციონალურად ორგანიზებული. კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკის შემუშავების პროცესში აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს საზოგადოების, სახელმწიფოს საბანკო სისტემის და კონკრეტული ბანკის განვითარების დონე.

მაკროეკონომიკურ დონეზე, ქვეყნის ბანკების მიერ გატარებული პოლიტიკის მიზნად ითვლება, საბანკო სისტემის სტაბილურობის მხარდაჭერა და მდგრადი წინსვლითი ეკონომიკის განვითარების უზრუნველყოფა. შეიძლება ითქვას, რომ კომერციული ბანკის ძირითად მიზნად ითვლება მისი განვითარება ყველაზე ფართო გაგებით. მხედველობაში მიღებული ბანკის, როგორც კომერციული საწარმოს განვითარება ექსტენსიური განვითარების თვალსაზრისით (რაოდენობრივი მახასიათებლები) და ინტენსიური განვითარების თვალსაზრისით – ფუნქციონირების

ეკონომიკური რეფორმა-ანალიზი, პრობლემები, პერსპექტივები

ეფექტურობის ამაღლება (ხარისხობრივი მაზასიათებლები), ასევე ბანკის, როგორც სოციალური ინსტიტუტის განვითარება. აქციონერების, ბანკის პერსონალის, საბანკო ზედამხედველობის უზრუნველყოფის პოზიციიდან.

კომერციული ბანკის საბანკო პოლიტიკასა და საკრედიტო პოლიტიკას აქვთ საერთო მიზანი – მოგების მიღება მენაბრეთა ფულადი საშუალებების განთავსებიდან, ასევე ბანკის დინამიური განვითარება მომსახურების სპექტრისა და მოცულობის გაზრდის მიმართულებით, რაც ბანკის მოგების ზრდისა და სტაბილურობის გარანტიას იძლევა. აქედან გამომდინარე, საკრედიტო პოლიტიკის მიზანია მოზიდული სახსრების ეფექტური განთავსებისათვის პირობების შექმნა, ბანკის მოგების სტაბილური ზრდის უზრუნველყოფა.

კონკრეტული კომერციული ბანკის დონეზე მისი პოლიტიკა გამოიხატება სტრატეგიისა და ტაქტიკის სახით საბანკო ოპერაციებისა და მომსახურების განხორციელებისა და ორგანიზაციის სფეროში ბანკის რენტაბელობის, საიმედოობის და ლიკვიდობის უზრუნველყოფის მიზნით.

ბანკის სტრატეგია შეიძლება განისაზღვროს, როგორც მისი რეალიზაციის მიზანი და მეთოდები, ხოლო ტაქტიკა, როგორც მიზნის მიღწევა კონკრეტული სახსრების, ხერხებისა და მეთოდების მთლიანობიდან.

საკრედიტო პოლიტიკის წარმატება დამოკიდებულია იმაზე, რამდენად სრულადაა ხორცშესხმული ბანკის სტრატეგიისა და ტაქტიკის ყოველ ეტაპზე შემუშავებული მიზანდასახულობანი. კლიენტების დაკრედიტების სტრატეგიული და ტაქტიკური საკითხების გადაწყვეტა განსაზღვრავს ბანკის, როგორც კომერციული საწარმოს განვითარებაში საკრედიტო პოლიტიკის როლს.

კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკის ძირითადი მიზნები შეიძლება იყოს: საკრედიტო ბაზრის ანალიზი და მიზნობრივი ბაზრების განსაზღვრა საკრედიტო რისკის მინიმიზაციის მიზნით; მოგების მაქსიმიზაცია დაკრედიტების პროცესში და დეპოზიტებში სახსრების მოზიდვა; ბანკის სადეპოზიტო და საკრედიტო პორტფელების მართვის ოპტიმიზაცია; პრობლემური ვალების წილის შემცირება; ბანკის ლიკვიდობის შენარჩუნება კრედიტების (სესხების და ვალების) მართვის პოზიციით.

არ არსებობს ერთიანი (ერთნაირი) საკრედიტო პოლიტიკა ყველა ბანკისათვის. ყოველი კონკრეტული ბანკი განსაზღვრავს თავის საკუთარ საკრედიტო პოლიტიკას, ითვალისწინებს რა ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, სოციალურ პოლიტიკას. ბანკის ერთობლივი (მთლიანი) რისკი იზრდება,

თუ ამ ბანკს არ აქვს საკუთარი საკრედიტო პოლიტიკა, ან აქვს დაბალი ხარისხის (ურთიერთსაწინააღმდეგო, არაკონკრეტული) საკრედიტო პოლიტიკა, ან და ვერ შეძლო კონკრეტულ შემსრულებელად დაეყვანა მისი ძირითადი დებულებები, რაც ეჭვქვეშ აყენებს საკრედიტო პოლიტიკის რეალიზაციის შესაძლებლობას.

კომერციული ბანკის საკრედიტო პოტენციალი განისაზღვრება, როგორც სიდიდე ბანკში მობილიზებული სახსრებისა, მინუს ლიკვიდურობის რეზერვი. კომერციული ბანკის ლიკვიდურობის საერთო რეზერვი, დამოკიდებულია ცენტრალური ბანკის მიერ დაწესებული სავალდებულო რეზერვის ნორმაზე და თვით ბანკის მიერ დამოუკიდებლად განსაზღვრული ლიკვიდურობის რეზერვის დონეზე. ყოველი კომერციული ბანკი ისწრაფვის შექმნას ლიკვიდური სახსრების მინიმალური რეზერვი და უზრუნველყოს მაქსიმალური საკრედიტო პოტენციალი, თავისი ლიკვიდობიდან, საიმედოობიდან, მომგებიანობიდან გამომდინარე.

კომერციული ბანკის საკრედიტო პოტენციალის დონე, თავის მხრივ, განისაზღვრება შემდეგი ფაქტორებით: ბანკში მობილიზებული სახსრების საერთო სიდიდე; დეპოზიტების სტრუქტურა და სტაბილურობა; ცენტრალურ ბანკში სავალდებულო რეზერვების დონე; მიმდინარე რეზერვების გამოყენების რეჟიმი მიმდინარე ლიკვიდობის შენარჩუნებისათვის; ბანკის ვალდებულებების საერთო ჯამი და სტრუქტურა.

საკრედიტო პოტენციალის სახსრების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი თანასწორობა პრაქტიკაში ბანკის ლიკვიდობის შენარჩუნების მნიშვნელოვან ფაქტორად ითვლება.

ბანკის კლიენტების შემადგენლობა განსაზღვრავს ბანკის რისკის გამოთვლისა და მისი ხარისხის მეთოდს. წვრილი მსესხებელი საბაზრო ეკონომიკის შემთხვევითობასთან დაკავშირებულ რისკებს უფრო მეტად ექვემდებარება, ვიდრე მსხვილი. ამავე დროს მსხვილი კრედიტები, რომლებიც გაცემულია ერთ მსესხებელზე, ანდა დარგის, რეგიონის ან ქვეყნის მსესხებელთა ჯგუფზე, ხშირად არის საბანკო გაკოტრების მიზეზი.

რისკის განაწილება დროში ითვლება მნიშვნელოვან ფაქტორად საბაზრო ეკონომიკის პირობებში.

აყალიბებენ რა საკრედიტო პოლიტიკას, კომერციულმა ბანკებმა უნდა გაითვალისწინონ დეპოზიტების სტაბილურობა, დეპოზიტების სახეები და მათი ცვლილება. საკრედიტო რისკების შემცირებისათვის მიზანშეწონილია დეპოზიტების სტაბილურობის კოეფიციენტების გამოთვლა, გამომ-

ეკონომიკური რეფორმა-ანალიზი, პრობლემები, პერსპექტივები

დინარე მოცემული ბანკის საქმიანობის თავისებურებებიდან და საჭიროა იხელმძღვანელონ მიღებული მონაცემებით დეპოზიტების აქტივებში განთავსებისას. მნიშვნელოვანია ასევე საპროცენტო რისკის გავლენის გათვალისწინება, რომლებიც წარმოიშობა დეპოზიტების ფორმირებისას.

საბანკო ოპერაციების და მომსახურების ბაზრის თანამედროვე მდგომარეობის შეფასებისათვის და მისი პერსპექტივაში განვითარებისათვის საკმარისი არაა მხოლოდ იმ შიდა და გარე ფაქტორების მთლიანობის გამოვლენა, რომლებიც კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკას განსაზღვრავენ. მნიშვნელოვანია აგრეთვე მათ გავლენას ბანკის მუშაობაზე შეფასება მიეცეს. ამიტომ ბანკები ატარებენ ბაზრის მარკეტინგულ კვლევას, რომლებიც საშუალებას იძლევიან შეძენონ უფრო მეტად ეკონომიკურად დასაბუთებული პოლიტიკა.

საკრედიტო პოლიტიკის პრინციპები საკრედიტო პროცესის საფუძვლად ითვლებიან. შესაბამისად რაც უფრო სრულად ფლობს მათ ბანკი, მით მისი საქმიანობა ეფექტურია ლიკვიდობისა და შემოსავლიანობის უზრუნველყოფის პოზიციიდან. ანუ სხვაგვარად რომ ვთქვათ, საკრედიტო პოლიტიკის პრინციპებში, იგულისხმება ძირითადი წესები, საწყისი მდგომარეობა მისი შემუშავებისა და პრაქტიკული რეალიზაციისათვის. გამოყოფენ საკრედიტო პოლიტიკის საერთო და სპეციფიკურ პრინციპებს.

საერთო პრინციპებში იგულისხმება ერთიანი პრინციპები ცენტრალური ბანკის სახელმწიფო საკრედიტო პოლიტიკისათვისაც, რომელიც ტარდება მაკროეკონომიკურ დონეზე და ყოველი კონკრეტული კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკისათვის.

საკრედიტო-ფულადი რეგულირების მეთოდების შერჩევა ითვლება გადამწყვეტად, რამდენადაც გამოყენებული ინსტრუმენტები ერთნაირი ეფექტურობით არ გამოირჩევიან. ზოგიერთი მათგანი საჭიროებს სხვა ინსტრუმენტების სავალდებულო დამატებას (შესაბამისად, ერთობლივი გამოყენებით), მაშინ, როცა სხვები მხოლოდ შეიძლება ალტერნატიულები იყოს (შესაბამისად, მათი ურთიერთგამოყენება გამოირიცხება).

საკრედიტო ფულადი-პოლიტიკის ინსტრუმენტები სხვადასხვა ნიშნის მიხედვით კლასიფიცირდება. პირველ ყოვლისა, ეკონომიკაზე მონეტარული ზემოქმედების ყველა მეთოდი პირობითად შეიძლება ორ ჯგუფად დაიყოს: პრიორიტეტული დარგების, ეკონომიკის სექტორების ან რეგიონების განვითარებაზე ზემოქმედი სტრუქტურული პოლიტიკა; მთლიანობაში კონიუნქტურაზე ზემოქმედი კონიუნქტურული პოლიტიკა.

რეგულირების მაკროეკონომიკური მეთოდების სისტემაში საკრედიტო-ფულადი პოლიტიკის ორადი ბუნება (გაორება) მდგომარეობს იმაში, რომ ზემოქმედების გაბატონებული სფეროს მიხედვით ის მიეკუთვნება კონიუნქტურული ბუნების ბერკეტებს. ამასთან ერთად ცალკეული დარგების, სექტორების და რეგიონების (მაგალითად, მიზნობრივი კრედიტების გაცემა შეღავათიანი განაკვეთებით) განვითარების სტიმულირების სელექციური ზერხების გამოყენების შემთხვევაში ის ფუნქციონირებს, როგორც სტრუქტურული პოლიტიკის ინსტრუმენტი.

ანსხვავებენ: ინსტრუმენტებს შინაგანი და გარეგანი მიზნების მიღწევისათვის, ეკონომიკური (ირიბი) ზემოქმედების მეთოდებს, რომლებიც მიმართულია საბაზრო მექანიზმების მოლიანობაზე და ადმინისტრაციული (პირდაპირი) ზემოქმედების მეთოდებს, რომლებიც ითვალისწინებენ ამ მოლიანობის შეზღუდვას (შემოფარგვლას); ფასებში ჩარევას (პროცენტის ნორმა და საგალუტო კურსი) და რაოდენობრივ კატეგორიებში ჩარევას. თუმცა მეთოდების კლასიფიკაცია, გამართლებული შემეცნებითი თვალსაზრისით არ პასუხობს საკრედიტო-ფულადი პოლიტიკის რეალიზაციას, რომელიც პრაქტიკაში უფრო რთული ჩნდება. მართლაც, მეთოდების კლასიფიკაცია კონკრეტიზებულ მიზნებთან შედარებით არ შეიძლება იყოს უნივერსალური და დარჩეს ურყევი (მყარი). ინსტრუმენტების შერჩევის საფუძველში დევს „კომპენსაციური რეგულირების“ პრინციპი, რომელიც გულისხმობს ღონისძიებების ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო კომპლექსის გამოყენებას ეკონომიკური კონიუნქტურიდან კრედიტზე ხელმისაწვდომობის გადაადგილების ან გართულების გზით. ეკონომიკის „გადაზურების“ პირობებში და ინფლაციური პროცესების განვითარებისას ტარდება „ძველი ფულის“ პოლიტიკა და, პირიქით, „იაფი ფულის“ პოლიტიკას ანუ საკრედიტო ექსპანსიას მიმართავენ კაპიტალდაბანდების და საქმიანი აქტივობის სტიმულირებისათვის. იგულისხმება, რომ პირველ შემთხვევაში მოხდება შეკვეცა, საკრედიტო დაბანდებისა და ფულადი მასის მოცულობის შემცირება, მეორეს დროს კი – გაფართოება. ამგვარად მოხდება ზემოქმედება კონიუნქტურაზე სასურველი მიმართულებით.

საკრედიტო პოლიტიკის ძირითადი ამოცანაა კრედიტის გამოყენების უზრუნველყოფა მისი არსის შესაბამისად. ამრიგად, საკრედიტო პოლიტიკა გამოდის მისი პრინციპების რეალიზაციის ზერხების სახით. ამასთან, საკრედიტო პოლიტიკის ხარისხი განისაზღვრება, პირველ რიგში, მისი განმაპირობებელი პრინციპების შესრულების ხარისხით.